

IRENEUSZ PIEKARSKI

PROZA HEBRAJSKA
W POLSKICH TŁUMACZENIACH
UWAGI I SPROSTOWANIE

W pierwszym zeszycie „Roczników Humanistycznych” z 2012 r. ukazał się artykuł *Od haskali od Zagłady. Czy proza hebrajskiego odrodzenia narodowego istnieje w polskim przekładzie? Komunikat o stanie wiedzy*. Był to szkic dotyczący funkcjonowania „nowoczesnej” literatury hebrajskiej w żydowskim polisystemie kulturowym w Polsce, do którego dołączono wykaz utworów narracyjnych odnalezionych do 2011 r., przede wszystkim z lat 1885-1939¹. Niniejsze uwagi i tabela są kontynuacją przedstawionych dwa lata temu ustaleń.

*

Niewiele dotąd² pisano po polsku o kulturze i literaturze nowohebrajskiej, ostatnio ten stan rzeczy zaczyna się powoli zmieniać: stosunkowo niedawno ukazały się artykuły Shoshany Ronen, Magdy Sary Szwabowicz i Eli Bauer

Dr IRENEUSZ PIEKARSKI – adiunkt Katedry Teorii i Antropologii Literatury KUL; e-mail: kulteoria@gmail.com

¹ W ostatnim czasie lista ta znacznie się wydłużyła (głównie dzięki postępującej digitalizacji zasobów czasopiśmienniczych, mam tu na myśli zwłaszcza udostępnienie na stronach Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej edycji krakowskiego „Nowego Dziennika” (1918-1939) i na portalu *Polona* Biblioteki Narodowej – warszawskich tygodników „Izraelita” (1866-1915), „Mały Przegląd” (1926-1939), „Ewa” (1928-1933) i wielu innych pism).

² Tzn. po drugiej wojnie światowej. Do lat czterdziestych powstawały bowiem liczne teksty o literaturze hebrajskiej po polsku na łamach prasy polsko-żydowskiej.

o społeczno-kulturalnej prasie hebrajskiej w Polsce³, także tłumaczenia klasycznych już tekstów Benjamina Harshava o wielojęzyczności, Chonego Szmeruka o złożoności kultury żydowskiej w Polsce oraz Roberta Altera o początkach i uwarunkowaniach literatury hebrajskiej⁴.

Trudna sytuacja Żyda piszącego po hebrajsku w Polsce, uwikłanego w podwójny kompleks niższości⁵, była przedmiotem uwagi Ronen i Szwabowicz. Wcześniej temu problemowi poświęcił instruktywną i ciekawą rozprawę Hanaan Hever⁶. Problem dotyczył zmięszczenia literatury hebrajskiej w Polsce międzywojennej. Według Hevera hebrajską prozę fikcjonalną tworzoną w naszym kraju charakteryzował ruch (pełen jednak zawirowań) ku pustce, nicości, ciszy⁷. Zresztą już w 1918 r. S.[amuel?] Horowitz piszący na łamach miesięcznika dla młodzieży żydowskiej „Moriah” oceniał, jak widać z perspektywy lat niezwykle trafnie: „Dla nas droga, jaką życie obrało, coraz wyraźniej się zarysowuje poprzez żydowsko-hebrajski golus do hebrajskiej Palestyny”⁸. Hever ujął tę wewnętrzną dynamikę przekształceń w postaci chiastycznej formuły od „wygnania-bez-ojczyzny”⁹ – czyli żydowsko-hebrajskiego *golusu* – do „ojczy-

³ Sh. Ronen, *Śladami literatury i umarłych pisarzy. Na rozstajnych drogach: polski, hebrajski, jidysz*, tłum. M. Maryl, „Teksty Drugie” 2004, nr 6; t a ż, *Żyd piszący po hebrajsku w Warszawie – dlaczego?*, „Teksty Drugie” 2009, nr 6; M.S. Szwabowicz, *Polski Żyd piszący po hebrajsku. Problem tożsamości w okresie międzywojennym*, w: *Żydowski Polak, polski Żyd. Problem tożsamości w literaturze polsko-żydowskiej*, red. A. Molisak, Z. Kołodziejska, Warszawa 2011; t a ż, *Literatura polska w zwierciadle hebrajskojęzycznej krytyki literackiej*, „Teksty Drugie” 2012, nr 1/2; t a ż, *Hebrajskie czasopisma literackie Warszawy (1918-1939)*, w: *Studia z dziejów trójjęzycznej prasy żydowskiej na ziemiach polskich*, red. J. Nalewajko-Kulikow, Warszawa 2012; E. Bauer, *„Ha-Cefira” (1862-1931)*, tłum. J. Nalewajko-Kulikow, w: *Studia z dziejów trójjęzycznej prasy żydowskiej*. Zob. także pokonferencyjną pracę zbiorową *Polish and Hebrew Literature and National Identity*, ed. A. Molisak, Sh. Ronen, Warszawa 2010.

⁴ B. Harshav, *Wielojęzyczność*, tłum. A. Kondrat, „Cwiszn” 2011, nr 1-2; Ch. Shmeruk, *Hebrajska – jidysz – polska. Trójjęzyczna kultura żydowska*, tłum. M. Adamczyk-Garbowska, tamże; R. Alter, *Wynalezienie prozy hebrajskiej*, tłum. I. Piekarski, „Midrasz” 2012, nr 6.

⁵ W stosunku do centrum palestyńskiego i z drugiej strony w stosunku do prężnie rozwijającej się literatury w jidysz, a nawet w języku polskim.

⁶ H. Hever, *From Exile-without-Homeland to Homeland-without-Exile: A Guiding Principle of Hebrew Fiction in Interwar Poland*, w: *The Jews of Poland Between Two World Wars*, ed. Y. Gutman et al., Hanover–London 1989.

⁷ Tamże.

⁸ „Haogen”. (*Ze współczesnej literatury hebrajskiej*), „Moriah” 13(1917/1918), s. 289.

⁹ Pozytywną rolę diaspory ukazywał w swoim piśmie „Koloł” E. Sztajnman. Podobne stanowisko wobec „błąkania się na pustyni” – jako pewnego sposobu narodowego istnienia – zajmowali również D. Fryszman, R. Fahn, początkowo także N. Mifelew czy J. Warszawski. Zob. Hever, *From Exile-without-Homeland*, s. 343-346.

zny-bez-wygnania”¹⁰, czyli hebrajskiej Palestyny, w której jedynym językiem oficjalnym stał się w końcu i ostatecznie hebrajski¹¹. Sytuacja socjo-ekonomiczna w Polsce i syjonistyczna deprecjacja *golusu* sprawiły, że literatura hebrajska w kraju nad Wisłą, przeżywszy swój rozkwit (sygnowany nazwiskami Pereca, Nomberga, Bialika, Fichmana, Fyszmana, Sztajnberga, Szneura) na początku XX w., stosunkowo szybko wkroczyła w fazę schyłkową, bo już w latach dwudziestych, by w następnej dekadzie umilknąć, choć nie całkowicie. I to wcale nie w następstwie wybuchu drugiej wojny światowej, ale w wyniku sukcesywnego przemieszczenia się twórczej energii ludzkiej z Europy Wschodniej do Palestyny¹².

W *Kronice literackiej* polskojęzycznej żydowskiej gazety z Krakowa „Nowy Dziennik” z 23 kwietnia 1934 r. znajdujemy taką oto notatkę:

Pisarze hebrajscy opuszczają Golus. Zjawisko to nie jest nowe, bo faktycznie prawie wszyscy pisarze hebrajscy znajdują się dziś w Palestynie, gdzie też zogniskowane są prawie wszystkie wydawnictwa hebrajskie. Ostatnio wyjechał do Palestyny z Warszawy znakomity poeta hebrajski Jakób Kahan, jeden z najwybitniejszych przedstawicieli literatury hebrajskiej. Kahan osiedlił się na stałe w Palestynie” (nr 111, s. 8)¹³.

Rzeczywiście w roku 1934 grupka pisarzy hebrajskich pozostałych w Polsce była już bardzo wątła, zwłaszcza szczupłe było grono liczących się prozaików. Lwowski uczoney, Ozjasz Tillemann, w swoim przeglądzie z końca 1938 pt. *Piśmiennictwo hebrajskie w Polsce Odrodzonej* stwierdzał lakonicznie: „Powieść jest działem literatury pięknej, u nas bardzo słabo reprezentowanym”.

¹⁰ Do Palestyny udają się rozczarowani przemianami w Polsce Stach, bohater powieści Lejba Hazana *Geulah* (*Zbawienie*), i Margolin z powieści Jehudy Warszawiana *Orot meofel* (*Światła z ciemności*). Zob. Hever, *From Exile-without-Homeland*.

¹¹ Nie bez oporów i walki, oczywiście. A. Helman (“*Even the Dogs in the Streets Bark in Hebrew*”: *National Ideology and Everyday Culture in Tel-Aviv*, „The Jewish Quarterly Review” 2002, nr 3/4) w artykule o „Żydowskim Batalionie Obrońców Języka Hebrajskiego”, działającym w Tel Awiwie w latach 1921-1933, pisała np. „Bitwa o powszechne przyjęcie hebrajskiego, [...], toczyła się nie tylko na polu nauczania języka, ale polegała również na aktywnym potępieniu wariantów alternatywnych” (s. 360), czyli jidysz (był to główny cel ataku w latach 1920.), polskiego, a w latach 1930. zwłaszcza – niemieckiego (s. 365, 380).

¹² Hever jako jedną z niebagatelnych przyczyn tej wędrówki twórców i czytelników wskazywał „polski antysemityzm”, nie poświęcając – niestety – tej językowej formule należytej uwagi. O niejednoznacznym postrzeganiu Polaków przez Żydów w dwudziestolecie zob. A. L andau - Czajka, *Czy Polacy są antysemitami? Stereotyp Polaka na łamach polskojęzycznej prasy żydowskiej (1918-1939)*, w: *Studia z dziejów trójjęzycznej prasy żydowskiej*. zwłaszcza s. 325-340.

¹³ Wyróżnienie moje – I. P.

I wymieniał wśród „polskich” prozaików Josefa Opatoszu (który, jak sam Tillemann zaznaczał, był przede wszystkim twórcą w języku jidysz i od dawna w Polsce już nie przebywał), Dawida Fryszmana (zmarłego w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości, w 1922), Eliezera Sztajnmanna i Jakuba Kahana (w momencie publikacji artykułu przekrojowego obaj pisarze mieszkali od dawna w Palestynie). Tillemann dodawał wszakże:

Mamy za to szereg dobrych nowelistów, którzy literaturę naszą wzbogacili dobrymi, stylistycznie i psychologicznie należycie wykończonymi opowiadaniem. Spośród nich wymieńmy niektórych, jak: zmarły już E. Klaczko, oraz żyjący i niestrudzenie tworzący C.[wi] Z.[ebulun] Wajnberg¹⁴, J.[ehosua] H.[esz]el] Jewin, D.[awid] A.[rie] Friedman, L.[ejb] Chazan, R.[euben] Fahn, J.[akir] Warszawski, J.[ehuda] Warszawiak, S.[zmuel] D.[awid] Bunin¹⁵.

Mimo ogromnych problemów literatury hebrajskiej w Polsce¹⁶ Tillemann prognozował jednak, że dotychczasowe dokonania piśmiennictwa hebrajskiego (również na polu nauki i krytyki literackiej) upoważniają do „optymistycznych horoskopów na przyszłość”¹⁷. Z podobnego założenia wychodzili też redaktorzy kolejnych pism i almanachów coraz to powoływanych do (krótkotrwałego) istnienia¹⁸. Również recenzent *Rocznika literackiego żydostwa polskiego* ujmował sprawę w podobnym krzepiącym duchu, a nawet z akcentami zaczepnymi w stosunku do palestyńskiego paternalizmu:

Był taki okres w dziejach literatury hebrajskiej, że w Polsce, która stanowiła przez długi czas centrum kultury hebrajskiej, nastąpił całkowity zastój. Książka hebrajska była na rynku księgarskim rzadkością, czytelnictwo upadło a ruch wydawniczy należał do odległej przeszłości. Zaistniało jedno, jedyne centrum literatury hebrajskiej w Palestynie, a centrum to zabrało z gólu wszystkich pisarzy i stworzyło wielki i silny ruch wydawniczy. Liczne poczynania i próby, podejmowane w tej dziedzinie poza Palestyną kończyły się fiaskiem, wywołując w Palestynie echa, pełne lekceważenia dla ruchu hebrajskiego w gólu. Doszło do tego, że Palestyna zrezygnowała całkowicie z rynku księgarskiego, nie wierzyła w istnienie czytelnictwa hebrajskiego poza Palestyną. Wy-

¹⁴ Wajnberg wyjechał do Palestyny w 1934 roku.

¹⁵ Do tej gromady należałoby jeszcze doliczyć Nachmana Mifelewa, Chanasza Dziewickiego/Drzewieckiego, A.P. Porta...

¹⁶ Pisał o tym m.in. Shmeruk (*Hebrajska – jidysz – polska*).

¹⁷ O. T i l l e m a n n, *Piśmiennictwo hebrajskie w Polsce odrodzonej*, „Głos Gminy Żydowskiej” 1938, nr 10-11, s. 305, 306. To samo z nielicznymi zmianami w „Chwili” nr 7062 z 19.11.1938, s. 9-10). Ciekawe, że w lwowskim dzienniku brak tych „optymistycznych horoskopów na przyszłość”.

¹⁸ Zob. S z w a b o w i c z, *Hebrajskie czasopisma literackie Warszawy*.

bitni pisarze hebrajscy starszego pokolenia przenieśli się do Palestyny, gdzie widzieli właściwy i jedyny teren działania.

Nagle i dość niespodziewanie hebrajski ruch literacki w Polsce odrodził się. Starzy odeszli, ale pojawili się młodzi, którzy zaczynają kontynuować dzieło poprzedników, podtrzymując świetne tradycje literackie z dawnych czasów. Są wśród tych młodych wybitni poeci, są naukowcy, publicyści, krytycy, a są także organizatorzy, którzy potrafią skupić rozproszone siły i tworzyć dzieła trwałe.

[...]

Dział literatury pięknej jest w roczniku bogato reprezentowany. Opowiadanie Bunina [dodajmy: również Mifelewa], poezje Kacnelsona, Cajtlina, Lusternika, Pomeranza, Sztokhammera, Rosenzweiga i Werbnera świadczą wymownie o szerokiej skali twórczości hebrajskiej w Polsce¹⁹.

Cel niniejszego szkicu jest inny niż rozprawy Hevera czy artykułów Ronen lub Szwabowicz. Nie chodzi tu o zaprezentowanie literatury i publicystyki hebrajskiej tworzonej w Polsce, ale o wskazanie potrzeby studiów komparatystycznych z uwzględnieniem istniejącego już w polskojęzycznej prasie bogatego (wbrew pierwszemu wrażeniu pustki) materiału literackiego, obejmującego teksty z różnych krajów diaspory i z Palestyny. Ze względu na specyfikę publikacji prasowych w polskim stanie posiadania dominują krótkie formy prozatorskie, jak nowela, opowiadanie, humoreska, fantazja, obrazek, szkic. Obok wskazanych wcześniej istotnych braków translacyjnych, mianowicie modernistycznych utworów Uriego Nisana Gnesina i Dawida Fogla czy arcydzielnych powieści Szmuela Josefa Agnona, należy również zaznaczyć, że w zasadzie brakuje w polszczyźnie również tłumaczeń literatury hebrajskiej tworzonej

¹⁹ L. R., *Rocznik Żydów Polskich (Sefer haszana Lijehudej Polania 1937)*, „Nowy Dziennik” 1937, nr 256, s. 9, 10. We wcześniejszym numerze dziennika (1937, nr 182, s. 10) pojawiła się informacja, że rocznik „przedstawia się wręcz imponująco”.

Charakterystyczne jednak, że wśród „młodych wybitnych” wymienia się poetów, krytyków, publicystów, naukowców – a nie prozaików. Odnośnie do nowelistów wiele ciepłych słów poświęcono w recenzyjnym omówieniu utworowi zmarłego przed rokiem Nachmana Mifelewa (zob. nekrologi zamieszczone w „Nowym Dzienniku” 1937, nr 238, nr 247). Mifelew był nauczycielem w Żydowskim Gimnazjum Koedukacyjnym w Krakowie, autorem podręcznika do nauki języka hebrajskiego opracowanego wspólnie z Ch. Löwem. Wykładał język hebrajski, judaistykę, Biblię; był opiekunem hebrajskiego kółka literackiego (np. w latach 1928/1929), wygłaszał też liczne odczyty o literatach hebrajskich. W tym samym gimnazjum nauczali również: wspomniany już Chaim Fajwel Löw (po zmianie nazwiska Leon Przemski), Juliusz Feldhorn, Samuel Stendig, Hirsz Pfeffer, Bencion Katz... Plejada znakomitości intelektualnych: pisarze, publicyści, krytycy, uczeni, piszący zarówno po polsku, jak i hebrajsku, czasem też w jidysz. Ciekawe informacje na temat tego niezwykłego gimnazjum w szkicu N. Grossa *Dwa wcielenia Leona Przemskiego* („Kontury” 11(2000)).

w Polsce i o Polsce²⁰, zwłaszcza ideologicznych powieści ukazujących rozterki młodego pokolenia wkraczającego w dorosłe życie w okolicy pierwszej wojny światowej i wiążącego z Niepodległą pewne emancypacyjne nadzieje. I będących również gorzkim rozliczeniem z latami budowania II Rzeczypospolitej pisanych z perspektywy żydowskiej z licznymi podtekstami syjonistycznymi. Chodzi więc przede wszystkim o utwory Polski bezpośrednio dotyczące, mianowicie: powieści Lejba Hazana (*Geulah*), Reubena Fahna (*Be-hararei Karpat*), Cwi Zebuluna Wajnberga (*Bajit u-rehow*), Jehudy Warszawiaka (*Orot meofel*), opowiadania i nowele Nachmana Mifelewa, Jakira Warszawskiego²¹. Zestawienie tych narracji z polityczno-społecznymi powieściami Żeromskiego, Nałkowskiej, Struga, Kadena stworzyłoby bowiem ciekawą perspektywę porównawczą.

*

Na zakończenie – jedno sprostowanie. Najstarszy odnaleziony tekst przetłumaczony z hebrajskiego na język polski to nie nowela *Z krainy mroków, czyli cuda w Żydyczówce* Mordechaja Dawida Brandstaettera z 1885, lecz – *Zjawienie się proroka Eliasza*. (*Fantazja*)²², ogłoszona w warszawskim tygodniku „Izraelita” 16 lat wcześniej. Z jakichś powodów rzecz ukazała się bez nazwiska twórcy, a jedynie z adnotacją: „Wolny przekład z hebrejskiego przez Izraela Leona Groszlick”. Jej autorem jest jednak bez wątpienia twórca noweli hebrajskiej²³ i pierwszy humorysta tej literatury. Jak bowiem zanotował Roman Brandstaetter w szkicu wspomnieniowym po śmierci dziadka:

Pierwszy szkic mojego dziadka *Eliahu Ha-Nabi* ukazał się w pierwszym numerze „Haszacharu”. Niedługo potem został szkic ten przetłumaczony na język polski i ukazał się w warszawskim „Izraelicie”.

Taki był początek kariery literackiej mojego dziadka. [...]

Dziadek mój zaczął pisać²⁴.

²⁰ Krótki fragment powieści Warszawiaka *Orot meofel*, pt. *Żołnierz Komendanta*, ukazał się w „Nowym Głosie” z 12 V 1938 r.

²¹ Wszystkie te utwory scharakteryzował Hever (*From Exile-without-Homeland*).

²² W przypisie informacja: „*Z Haszachar* t. 1, z. 4”.

²³ Zob. J. Frenkel, *Mordechaj Dawid Brandstätter. Z okazji zbliżającego się 80-letniego jubileuszu*, „Nowy Dziennik” 1923, nr 113, s. 4.

²⁴ R. Brandstaetter, *Mój dziadek. Garść wspomnień o Mordechaju Dawidzie Brandstaetterze*, „Nowy Dziennik” 1928, nr 269, s. 9.

Proza hebrajska w języku polskim²⁵

	Nazwisko i imię lub pseudonim pisarza	Tytuł	Tłumacz	Miejsce publikacji	Rok publikacji polskiego tłum. i nr pisma lub data dzienna wydania
1.	Agnon Szmuel Josef (właśc. Czaczkes)	<i>Gdy chasyd kradnie.</i>	G. L.	„Nowy Dziennik”	1921: 210
2.	Agnon	<i>Kaleka.</i>	brak danych	„Ewa”	1931: 11-12
3.	Agnon	<i>Mój ptaszek.</i>	brak danych	„Mały Przegląd” (dodatek do „Naszego Przeglądu” do nr. 202)	1932: 30
4.	Agnon	<i>Krzywe stanie się prostym.**</i>	brak danych	„Chwila”	1938 (przed X)
5.	Agnon	<i>Na wieki.</i>	Piotr Paziński	„Midrasz”	2013: 2
6.	Agnon	<i>Historia Azriela Mosze, który strzegł świętych ksiąg.</i>	Piotr Paziński	„Midrasz”	2014: 2
7.	Agnon	<i>Zaginiona książka.</i>	Piotr Paziński	„Midrasz”	2014: 2
8.	Agnon	<i>Miecz Dobisza.</i>	Piotr Paziński	„Midrasz”	2014: 3
9.	Asz Szalom	<i>Z cichych tragedii.</i>	M.[arek] Arnstein	„Izraelita”	1902: 7-8
10.	Asz	<i>Tajemnica.</i>	brak danych	„Izraelita”	1902: 52
11.	Asz	<i>Metamorfoza księgi.</i>	M. Szpira	„Izraelita”	1904: 30
12.	Asz	<i>Pan młody.*</i>	M. Szpira	„Izraelita”	1905: 32
13.	Barasz Aszer	<i>Przyjemski.</i>	H.[irsz] Pfeffer	„Nowy Dziennik”	1926: 92-93
14.	Barasz	<i>Brody. Z cyklu: Miłość w różnych miastach.</i>	Szymon Wolf	„Nowy Dziennik”	1927: 259
15.	Baron Debora	<i>Grzesznik.</i>	brak danych	„Opinia”	1934: 26-27
16.	Baron	<i>Rodzina.</i>	brak danych	„Opinia”	1934: 46-48
17.	Ben-Awigdor (Szalkowicz Abraham Lejb)	<i>Jeremiasz.</i>	Horacy Safrin	„Moriah” też „Nowy Dziennik”	1917: 3 1921: 255
18.	Ben-Cijon Simcha (Ben-Cyjon Gutman)	<i>Chuszam. Humoreska.</i>	Frenka Kanfer	„Nowy Dziennik”	1939: 48
19.	Berdyczewski Micha Josef (Bin Gorion)	<i>Dwa światy. (Legenda chasydzka).</i>	Ozyasz Tillemann	„Nowy Dziennik”	1919: 266
20.	Berdyczewski	<i>Kaczer dawnego autoramentu. – Saul.</i>	Maksymilian Koren	„Nowy Dziennik”	1921: 231
21.	Berdyczewski	<i>Przerwana struna.</i>	A. K.	„Nowy Dziennik”	1921: 318
22.	Berdyczewski	<i>Pęknięta struna.</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1924: 37-38
23.	Berdyczewski	<i>W łonie matki. Z cyklu: W roztokach miasteczka.</i>	El-Ha	„Nowy Dziennik”	1925: 177
24.	Berdyczewski	<i>Lzy. (Opowieść z czasów zburzenia świątyni). Z Talmudu.*</i>	D.[aniel] Adler	„Nowy Dziennik”	1926: 162
25.	Berdyczewski	<i>Sulamith. Opowieść z czasów zburzenia świątyni. (Z Talmdu).*</i>	D.[aniel] Adler	„Nowy Dziennik”	1928: 200-201
26.	Berdyczewski	<i>Próba.</i>	D-aod	„Nowy Dziennik”	1931: 183-184
27.	Berdyczewski	<i>Narzeczeni.*</i>	D.[aniel] Adler	„Nowy Dziennik”	1934: 252
28.	Berkowicz Icchak Dow	<i>Erew Szawuot.</i>	Tamar	„Nowy Dziennik”	1936: 145
29.	Berszadzski Jeszajahu (Domaszewicki)	<i>Samotna. Szkic.</i>	brak danych	„Izraelita”	1900: 41, 43
30.	Bialik Chaim Nachman	<i>Trzy tajemnice i czwarta.</i>	Władysław Chrapusta	„Nowy Dziennik”	1933: 96-123
31.	Bialik	<i>Salomon i Aszmadaj.</i>	Władysław Chrapusta	„Nowy Dziennik”	1934: 334-339
32.	Bialik	<i>Noach i Marynka.**</i>	R.[afał?] Lemkin	Lwów	1926
33.	Bialik	<i>Krótki piątek.</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1938: 103-105

²⁵ Prezentowane zestawienie jest uzupełnieniem wykazu opublikowanego w „Rocznikach Humanistycznych” 60(2012), z. 1, s. 65-76.

34.	Bialik	<i>Sąd Dawida. Legenda ludowa.</i>	Perec Nowomiast	„Nowy Dziennik”	1939: 14
35.	Bialik	<i>Uziel i Chana. Z cyklu: Legendy biblijne.</i>	Perec Nowomiast	„Nowy Dziennik”	1939: 29
36.	Bialik	<i>Dwie legendy (Dawid – pieśniarz; Dawid, szerszeń i pająk).</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1939: 96
37.	Bialik	<i>Dawid pachole.</i>	Władysław Chrapusta	„Nowy Dziennik”	1939: 206
38.	Blank Samuel Lejb	<i>Chrzan na Pesach.</i>	Ha-El	„Nowy Dziennik”	1925: 83
39.	Bosak Meir	<i>Tel-Awiw.</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1934:28:00
40.	Brandstätter Mordechaj Dawid	<i>Zjawienie się Proroka Eliasza. Fantazja.</i>	Izrael Leon Groszlick	„Izraelita”	1869: 38
41.	Braudes Rubin (Aszer)	<i>Jak rabin pumpiański rozwiązał kwestię społeczną.</i>	M.B.	„Tygodnik Żydowski”	1930: 22, 26-27
42.	Burla Jehuda	<i>Żona, której nie znoś.</i>	Jeremjasz Frenkel	„Nowy Dziennik”	1927: 221-304 (78 odcinków)
43.	Bystrycki Natan	<i>On, Ona i Ernest (z: Jamim wlejlot).</i>	Riwka Gurfein	„Ewa”	1929: 36
44.	Bystrycki	<i>Emek (z: Jamim wlejlot).</i>	Riwka Gurfein	„Ewa”	1929: 39
45.	Bystrycki	<i>Modlitwa.</i>	Riwka Gurfein	„Nowy Dziennik”	1929 (z 14 X)
46.	Cemach (Zemach) Szlomo	<i>Teśknota za ojczyzną. Z cyklu: Chłopi żydowscy.</i>	L. T.	„Nowy Dziennik”	1923: 33, 35
47.	Chananit Ester	<i>Ojczyzna.</i>	Benzion	„Nowy Dziennik”	1932: 314
48.	Chorgin Jakow (Jakub)	<i>Chalil i Zarifa.</i>	brak danych	„Opinia”	1935: 8-10
49.	Czernichowski Saul	<i>„Po-Purim”.</i>	S. Sommer	„Nowy Dziennik”	1927: 76-77
50.	Eber M.	<i>Hotel „Pod gołąbkami”.*</i>	Zofia Fr.	„Chwila” wieczorna	1938: 1236
51.	Eisenstadt Jehoszua (Barzilai)	<i>Pokłosie.</i>	Fr. Bienenstock	„Nowy Dziennik”	1920: 3-4
52.	Eliszewa (Elizaweta Bychowska)	<i>Jehuda Halewi w domu „Czeki”.</i>	Samuel S.[tendig?]	„Nowy Dziennik”	1927: 128-129
53.	Fichman Jakub	<i>Opowieść o jednym kamieniu.</i>	Jan Schleicher	„Nowy Dziennik”	1932: 90
54.	Fichman	<i>O zaginionej kozie.*</i>	brak danych	„Mały Przegląd”	1937:35
55.	Fryszman Dawid	<i>Drobiazgi z życia żydów naszych. I. Przeciwnik Kopernika.</i>	brak danych	„Izraelita”	1884: 47
56.	Fryszman	<i>Drobiazgi z życia żydów naszych. II. Za jeden punkcik.</i>	brak danych	„Izraelita”	1884: 48
57.	Fryszman	<i>Afikoman, czyli Achan warszawski</i>	J[erzy?] O[hr?]	„Izraelita”	1895: 7
58.	Fryszman	<i>Ze wspomnień o „strasznych dniach”.</i>	Alfr.[ed] Lor	„Izraelita”	1900: 40
59.	Fryszman	<i>Dwa olbrzymy.*</i>	Helena Abrahamówna	„Moriah”	1913: 6/7
60.	Fryszman	<i>Krytyk. (Legenda indyjska).</i>	J.[eremiasz?] F.[renkel?]	„Nowy Dziennik”	1921: 175
61.	Fryszman	<i>Premia.</i>	J.[eremiasz?] F.[renkel?]	„Nowy Dziennik”	1921: 275
62.	Fryszman	<i>„Sz-ro-g-aj”.</i>	m. K-a	„Nowy Dziennik”	1922: 214-216
63.	Fryszman	<i>Pierwsze naruszenie soboty. (Z: Bamidbar).</i>	J.[eremiasz?] F.[renkel?]	„Nowy Dziennik”	1922: 217, 221, 224
64.	Fryszman	<i>Karmel.</i>	J.[eremiasz?] F.[renkel?]	„Nowy Dziennik”	1922: 224
65.	Fryszman	<i>Przeciwnik Kopernika.*</i>	Ch. L.	„Nowy Dziennik”	1923: 50-51
66.	Fryszman	<i>Mur placzu. Z cyklu: W kraju.</i>	Lu.	„Nowy Dziennik”	1923: 81
67.	Fryszman	<i>Titchadejsz.</i>	Felicja Stendig	„Nowy Dziennik”	1924: 92
68.	Fryszman	<i>Golem.</i>	L. R.	„Nowy Dziennik”	1925: 57, 61, 64, 67, 71 (brak końca)
69.	Fryszman	<i>Ruth.</i>	N. Borowska	„Nowy Dziennik”	1925: 123
70.	Fryszman	<i>Trzej, którzy jedli.</i>	Marek Korn	„Nowy Dziennik”	1925: 218
71.	Fryszman	<i>Korowód. (Z serii opowieści biblijnych).</i>	brak danych	„Ewa”	1928: 9
72.	Fryszman	<i>Ruth.</i>	N. B.[orowska?]	„Ewa”	1930: 2
73.	Fryszman	<i>Światło.</i>	Mania Sch.[enkelówna]	„Nowy Dziennik”	1931: 11
74.	Fryszman	<i>Na grobie Racheli. Z cyklu: Ba-erec.</i>		„Nowy Dziennik”	1931: 157
75.	Fryszman	<i>Slichot.</i>	S. R.	„Tygodnik Żydowski”	1935: 39
76.	Fryszman	<i>Z legend exodus.</i>	Salomon Dykman	„Nowy Dziennik”	1936: 98
77.	Fryszman	<i>Lilith.</i>	Salomon Dykman	„Nowy Dziennik”	1936: 269-274
78.	Fryszman	<i>Miasto schronienia.</i>	Salomon Dykman	„Nowy Dziennik”	1937: 134
79.	Fryszman	<i>Pieśń miłości.</i>	Dow Kantor	„Nowy Dziennik”	1939: 94
80.	Gordon A.[aron] D.[awid]	<i>Sen.</i>	Henryk Goldberg	„Nowy Dziennik”	1934: 11

81.	Gordon Sz. I.	<i>Mała kózka.</i>	Mania Schenkelówna	„Nowy Dziennik”	1930: 237
82.	Hameiri Awigdor (Feuerstein)	<i>Zemsta.</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1922: 78-79, 82-83, 85
83.	Hameiri	<i>Tajemnica profesora Rawińskiego i jego asystentki Sary.</i>	Ha-El	„Nowy Dziennik”	1925: 55
84.	Hameiri	<i>Garstka ziemi.</i>	Samuel Kalfuss	„Nowy Dziennik”	1933: 102
85.	Hazaz Chaim	<i>Szum Frankfurter.**</i>	brak danych	„Cofim”	1926: 1, 5
86.	Kabak (Kobak) A.[haron] A.[braham]	<i>Abrasza.</i>	O.[zjasz] Tillemann	„Nowy Dziennik”	1918: 167
87.	Kimchi Dow	<i>Noc Tisza be Aw w Jerozolimie.</i>	Henryk Teitelbaum	„Nowy Dziennik”	1931: 197
88.	Kisan Uri	<i>Gdy burmistrz jest chory.*</i>	r.	„Nowy Dziennik”	1927 (z 27 I)
89.	Kletzel(Kloetzl, Klötzel) Chaskel (Jecheskiel) Zew (Cwi)	<i>Śmierć przy sterze.*</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1936: 263
90.	Kletzel	<i>Rachel na straży.*</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1936: 284
91.	Krapiwner N. D.	<i>„Krew Makabeuszy”.</i>	brak danych	„Mały Przegląd”	1936: 34
92.	Mendele Mojcher Sforim	<i>Podróże Benjamina Trzeciego. Fragment. (tłum. z wer. hebrajskiej).</i>	Salomon Dykman	„Nowy Dziennik”	1935 (z 28 XII)
93.	Nomberg Hirsz Dawid	<i>Szczęście.*</i>	B. Templer	„Nowy Dziennik”	1933: 316
94.	Perec Icchok Lejbusz	<i>Tajemnica.</i>	M. Birnbaumówna	„Nowy Dziennik”	1930: 114
95.	Rabinowicz Aleksander Zyskind	<i>Za czasów Chmielnickiego.</i>	brak danych	Jw.	1934
96.	Reubeni Aharon (Szmiszelewicz)	<i>Lag b'omer w Jerozolimie.</i>	Cwi Tomer-Teitelbaum	„Nowy Dziennik”	1929: 142
97.	Rothblum Dawid	<i>Trzej bracia z Safed.</i>	s.	„Nowy Dziennik”	1934: 3-5
98.	Rozental Eliezer Dawid	<i>W sądny dzień. Obrazek.</i>	brak danych	„Izraelita”	1900: 38-39
99.	Rumelt Zwi	<i>„Słacz” Lasku.</i>	F. Glitzmanówna	„Nowy Dziennik”	1928: 3
100.	Samuely Natan (Nata)	<i>Kropka nad i. Obrazek z życia Żydów.</i>	N.[echemiasz] Landes	„Izraelita” (Lwów)	1885: 7-13
101.	Samuely	<i>Rózele.</i>	brak danych	„Izraelita” (Warszawa)	1890: 20-21
102.	Samuely	<i>Między młotem a kowadłem. Wesola historia z Galicji.</i>	brak danych	„Izraelita”	1892: 24-25, 27-28, 30-31' 33-34
103.	Smilański Mosze (Chawadża Musa)	<i>Mahmet.*</i>	Cehael	„Nowy Dziennik”	1923: 299
104.	Smilański	<i>Ten z Mińska (z cyklu: Pionierzy).</i>	brak danych	„Ewa”	1928: 41
105.	Smilański	<i>Pierwsí. Ze Wspomnień.*</i>	brak danych	„Ewa”	1930: 27
106.	Smilański	<i>Bezimienni. Ze Wspomnień.*</i>	brak danych	„Ewa”	1930: 28
107.	Smilański	<i>Kobieta.*</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1938:17:00
108.	Sokolów Nachum	<i>Chore dziecię. (W przeddzień Szawuoth).</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1930: 142
109.	Sokolów	<i>Chore dziecię.</i>	Mosze Rand	„Nowy Dziennik”	1936: 145
110.	Stawski Mosze	<i>Moja ojczyzna.*</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1931: 67
111.	Stawski	<i>Noe i jego córki. Z cyklu: Legendy arabskie.*</i>	M. H. G.	„Ewa”	1931: 39
112.	Stawski	<i>Noah i jego córki. Arabska legenda o kobietach.*</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1931: 259
113.	Stawski	<i>Opowieść o tragarzu.*</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1931: 277
114.	Stawski	<i>Trójka.*</i>	brak danych	„Nowy Dziennik” też: „Mały Przegląd”	1936: 250 1936: 34
115.	Stawski	<i>Kot w lesie.*</i>	brak danych	„Mały Przegląd”	1937: 27
116.	Steinman Eliezer	<i>Samotny ide.</i>	N. Braun	„Nowy Dziennik”	1926: 37
117.	Steinman	<i>Nad jeziorem Kineret.</i>	N. Braun	„Nowy Dziennik”	1926: 87
118.	Szofman Gerszon	<i>Szczęście.</i>	Sz. Pomeranz	„Nowy Dziennik”	1919: 203
119.	Szofman	<i>Między nocą a dniem.</i>	L. B.	„Nowy Dziennik”	1919: 245
120.	Szofman	<i>Ból żywota.</i>	Sz. Pomeranz	„Nowy Dziennik”	1919: 270
121.	Szofman	<i>Ksiądz.</i>	D. L.	„Nowy Dziennik”	1921: 223
122.	Szofman	<i>Stary mistrz. – Schronienie.</i>	H. P.	„Nowy Dziennik”	1925: 206

123.	Szofman	<i>Szkice węglem.</i>	r.	„Nowy Dziennik”	1926: 53
124.	Szofman	<i>Wiecznie, wiecznie, wiecznie!</i>	r.	„Nowy Dziennik”	1926: 261
125.	Szofman	<i>„Wichodil...”</i>	B.	„Nowy Dziennik”	1928: 190
126.	Szofman	<i>Żemsta katarynki.</i>	K.	„Nowy Dziennik”	1921: 245-247
127.	Szofman	<i>Matka.</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1939: 54
128.	Sztajnbreg Jehuda	<i>Szymon – Starzec.</i>	M. B.	„Tygodnik Żydowski”	1930: 1
129.	Szulman Kalman	<i>Boży lew.</i>	Lolek [nieczytelne]	„Nowy Dziennik”	1930: 20
130.	Szymonowicz Dawid	<i>Ben Arci. (Z zapisków wędrowca).</i>	J.[eremiasz?] F.[renkel?]	„Nowy Dziennik”	1921: 283, 290, 293-296, 298-299, 302-303, 305
131.	Szymonowicz	<i>Na grobach Makabeuszów.</i>	Henryk Teitelbaum	„Nowy Dziennik”	1930: 335
132.	Warszawiak Jehuda	<i>Buty.</i>	brak danych	„Nowy Dziennik”	1928: 196-197
133.	Wurmbrand Michał	<i>Starzec i dziecko.</i>	M. B.	„Tygodnik Żydowski”	1930: 4-5

* oznaczono teksty, co do których nie ma pewności, że zostały napisane po hebrajsku.

** oznaczono teksty, do których nie udało się dotrzeć.

Informacje o polskojęzycznych czasopismach żydowskich – o miejscu i czasie ich wydawania, składzie redakcji, współpracownikach itp. – podaje Alina Cała w bibliografii *Żydowskie periodyki i druki okazjonalne w języku polskim* (Warszawa 2005).

W tabeli nie ujednolicono różnych form zapisu imion i nazwisk tłumaczy, jest więc Frenkiel i Frenkel, Rywka i Regina itd. (wariant imienia czy nazwiska odzwierciedla bowiem często nie tylko wahania ortograficzne, ale i rozterki tożsamościowe tłumaczy). Ze względów porządkowych ujednolicono natomiast formy zapisu imion i nazwisk autorów tekstów prozatorskich (np. warianty Friszman, Frischman podawano zawsze jako Fryszman).

PROZA HEBRAJSKA W POLSKICH TŁUMACZENIACH

UWAGI I SPROSTOWANIE

Streszczenie

Szkic ten jest kontynuacją ustaleń przedstawionych w artykule *Od haskali do Zagłady. Czy proza hebrajskiego odrodzenia narodowego istnieje w polskim przekładzie?* opublikowanego w „Rocznikach Humanistycznych” 2012, z. 1. Autor zwraca uwagę, że wśród licznych translacji na język polski brak jest tłumaczeń ideologicznych powieści hebrajskich napisanych w Polsce: tekstów, które mówiły o odrodzonej Rzeczypospolitej i ukazywały rozterki młodego pokolenia Żydów wkraczającego w dorosłe życie w okolicy pierwszej wojny światowej oraz wiążącego z Niepodległą pewne emancypacyjne nadzieje. Zestawienie tych narracji z polityczno-społecznymi powieściami Żeromskiego, Nałkowskiej, Struga, Kadena stworzyłoby ciekawą perspektywę porównawczą. Tekst zawiera również uzupełnienie wykazu hebrajskich utworów prozatorskich przetłumaczonych na język polski w latach 1869-1939.

Słowa kluczowe: Polska w literaturze hebrajskiej, polskie tłumaczenia prozy hebrajskiej.

HEBREW FICTION IN POLISH TRANSLATIONS
REMARKS AND CORRECTION

S u m m a r y

The paper is a continuation of the findings presented in the article *Od haskali do Zagłady. Czy proza hebrajskiego odrodzenia narodowego istnieje w polskim przekładzie?* published in „Roczniki Humanistyczne” 2012, vol. 1. The author points to the fact that among the numerous translations into Polish there are no translations of Hebrew ideological novels written in Poland: texts about the rebirth of the Polish state and ones showing the dilemmas of the young generation of Jews entering their adult lives at the time of World War I and putting their hopes for emancipation on the Independent Poland. Comparing these narrations with the political-social novels by Żeromski, Nałkowska, Strug or Kaden would form an interesting comparative perspective. The text also contains a supplement to the list of Hebrew fiction works translated into Polish in the years 1869-1939.

Key words: Poland in Hebrew literature, Polish translations of Hebrew fiction.

Translated by: Tadeusz Karłowicz